

N:o 51.

Af herr **Wieselgren**, om vidtagande af åtgärder för genomförande af en läroverksreform.

I trenne vid denna riksdag inom Andra Kammaren afgifna motioner, n:is 14, 203 och 218, hafva yrkanden på reformer af undervisningen vid de allmänna läroverken förelagts Riksdagen. Den första, fram-buren af herr *Gustaf Bäckgren*, afser hufvudsakligen att få studietiden vid läroverken begränsad till 6 årskurser, derefter mogenhetsexamen borde få afläggas, grundad på de kunskapsmått, som genom undervisningen under nämnda sex år förvärfvats. Den andra, afgifven af herrar *Fritjuv Berg* och *Emil Hammarlund*, förorda dels införandet af en allmänt medborgerlig examen med viss kompetens till gagn för dem, som vid 15—16 års ålder utgå i det praktiska lifvet, dels ock upprättandet af för både gossar och flickor kostnadsfritt tillgängliga läroanstalter, hvilka borde ordnas såsom öfverbyggnader på folkskolan och hafva till uppgift att förbereda för nämnda, allmänt medborgerliga examen. Den tredje, afgifven af herr *S. J. Boëthius*, föreslår ock införandet af en allmän medborgerlig examen med stadgad kompetens för dem, som vid 15—16 års ålder utgå i praktiska lifvet; men han önskar ombildning af de allmänna läroverken i den mån sådant kräfves för uppgiften att förbereda till sagda examen, dock så, att vid vissa allmänna läroverk en klassisk och en real linie borde förefinnas för grundläggning af de vetenskapliga insigter, hvilka vidare utbildas vid universitet eller högre tillämpningsskola, samt att vid ett och annat läroverk försöksvis borde upprättas en lärokurs för dem, som, efter att fullständigt eller i det närmaste fullständigt hafva genomgått den allmänna

medborgerliga bildningslinien, skulle vilja utbilda sig till inträde vid universitetet eller i högre tillämpningsskola.

Det faller genast i ögonen, att *ett* önskningsmål är för alla motionärerna gemensamt: det, att en med viss kompetens förenad examen må anordnas för det stora antal lärjungar, som från våra allmänna läroverk utgå i det praktiska lifvet, innan de hunnit fullständigt genomgå läroverket och således hvarken tillvunnit sig det kunskapsmått, som här bjudits dem, eller den kompetens, som med afläggandet af mogenhetsexamen förenats. Dessas lott är ock i sanning behjertansvärd. Och det kan ej förundra, om det allmänna missnöjet med stigande styrka höjer sin stämma mot nu gällande anordning, som för att tillgodose ena fjerdedelens intressen väl mycket lemnar derhän de tre fjerdedelarnes, helst som icke ens de förres bästa med ifrågavarande anordning kan sägas vara i önskelig mån tillvaratagen.

Skälet härtill känner en hvar. Bemödandet att i samma läroverk och med samma undervisningsplan tillgodose både den allmänna medborgerliga och den högre vetenskapliga bildningens skilda kraf på en förberedande skolundervisning måste genom de »jemkningar», det medför, gifva anledning till berättigadt missnöje å båda hållen. Ingen finner anordningarna ändamålsenliga; alla klaga.

Lätt inses, att den reform, herr Bäckgren i sin motion föreslår, blott skall tillfredsställa ena sidan; han lemnar den högre vetenskapliga bildningens kraf utan afseende. Någon verklig lösning af det föreliggande problemet är därför icke att finna å den väg, han föreslår.

En annan väg anvisas deremot af herrar Berg och Hammarlund i förslaget att låta den för en högre bildning nödiga förundervisningen ombesörjas af de nuvarande läroverken, ehuru reducerade i mån af hvad de ändrade förhållandena kräfva, men att anförtro den förberedande allmänbildningen åt »öfverbyggnader på folkskolan», d. v. s. åt sjelfva folkskolan, som därför borde utvidgas till undervisningsplan och genomgångstid.

Icke heller å denna väg skall problemet kunna lösas. Den befriar väl den lärda skolan från tvedräkten derinom; men den inför samma tvedragt inom folkskolan. Äfven denna har sin särskilda uppgift, så visst som det inom hvarje samhälle förefinnes ej blott en »lärda» bildning och en »allmänbildning», utan ock en »folkbildning», hvars gränser icke sammanfalla med vare sig den enas eller den andras af de båda öfriga. Genomfördes de sistnämnda båda motionärernas förslag, skulle striden ögonblickligen uppflamma mellan allmänbildningens och folk-

bildningens skilda målsmän och intressen i fråga om den sålunda utvidgade folkskolans läroämnen, undervisningsmetoder och genomgångstid. Och det redan nu märkbara sträfvandet att i en öfvervägande teoretisk riktning utveckla folkskolan skulle sedan, till ytterlig fara för samhället, tvifvels utan göra sig gällande i en, snart sagdt, oemotståndlig grad.

Det förslag, herr Boëthius framlagt, söker ock derfor en annan utväg. Åt »de allmänna läroverken i allmänhet», för detta ändamål ombildade, vill han anförtro den undervisning, som skulle omhändera allmänbildningens intressen och förbereda till den allmänna medborgerliga examen, som ofvan omförmäls. Åt vissa allmänna läroverk, förslagsvis ett i hvarje stift, vill han lemna uppdraget att å en klassisk och en real linie förbereda den lärda bildning, som sedermera omhändertages af universitetet och högre tillämpningsskolor. Och han vill slutligen genom lärokursen vid ett och annat läroverk förmedla öfvergången från allmänbildningens förskolor till den lärda bildningens högskolor.

Det är icke min mening att ingå i någon närmare utläggning af detta förslag, mot hvars grunddrag jag icke har något att anmärka; det är fullkomligt klart, att genom dess öfverlåtande af skilda bildningsuppgifter åt skilda läroverk den annars oundvikliga tvedrägten mellan skilda bildningsintressen lyckligen förekommes. Det är ock tydligt, att, då hvarje sådan uppgift får omhändertagas för sig, de bästa förutsättningar för ändamålsenliga anordningar och goda resultat jemväl må förefinnas. Men hvad som förmått mig att öka antalet i ämnet afgifna motioner med ännu en, har varit min önskan att fästa uppmärksamheten å *en* sida af frågan om vår läroverksreform, hvilken i de förut afgifna motionerna blifvit enligt min tanke väl mycket förbisedd.

»En sträng uniformering», säger herr Boëthius i sin motion, pag. 8, »af ett lands hela undervisningsväsende blir lätt en andlig tvångströja, som hos det uppväxande släktet hindrar individualitetens utveckling.» Han säger dessa ord för att försvara det nya slag af läroanstalter, hvilket skulle öfverföra härför hugade allmänbildningsalumner till den lärda bildningens högkvarter. Men yttrandets bärvidd är i sanning allt för stor för att vinna tillämpning blott å ifrågavarande förhållande. Det kan med fullt fog användas såsom murbräcka emot hvarje organisation, som afser att uteslutande i statens hand samla ett lands hela undervisningsväsende.

Ty ser man i dettas »stränga uniformering» en fara, en »andlig tvångströja», som måste visa sig hinderlig för det uppväxande släktets

fria personliga utveckling, måste man ock tillse, att icke en statsskoleorganisation bringas till stånd, som undantränger och förqväfver den undervisning, hvilken ej sällan förträffliga lärarekrafter skulle vara villiga att i enskilda skolor erbjuda. Det är nyttigt för samhället att jemte de offentliga statsläroverken äfven enskilda läroverk finnas; emot de förras benägenhet att stelna i viss uniformering ställer sig de senares mera personligt bestämda skaplynnne, såsom nyttigt stimulerande icke minst för den större lätthet till initiativ, som i dessa bör ega rum. Och då i de förra långt ifrån få olämpliga krafter, sedan de väl derinom fått fast plats, allt fort bibehålla dessa, till stadigt förfång — i synnerhet i smärre samhällen — för de unga, som led efter led nödgas af deras undervisning begagna sig, måste deremot i de enskilda skolorna det större beroendet af allmänhetens förtroende innebära garanti emot en dylik för såväl skolan som dess lärjungar farlig fördragsamhet. Det nyss antydda beroendet af allmänhetens förtroende är derjemte äfven i andra afseenden af vigt; ty läraren i den enskilda skolan bör ju i allmänhet hafva lättare att känna sig i samarbete med hemmen än en statsskolans lärare, som genom hela sin ställning frestas att anse sig främst af allt vara en statens tjänsteman, hvilken ansvarar blott för öfverordnade myndigheter.

Men äfven från en annan synpunkt ter sig vigten af att jemte statens läroverk utrymme ock lemnas enskilda sådana. Ty i den mån statsskolorna undantränga de senare, växer ock antalet af de vid de förra anställda lärarne, och kostnaden för dessas aflönande uppnår i följd häraf allt ansenligare proportioner. Erfarenheten har ock visat, att mängden af löner gerna bidrager att hålla nere dessas belopp; och så inträffar, att stora skaror af akademiskt bildade män, åt hvilka undervisningen af landets ungdom anförtrotts, för detta sitt öfvermåttan viktiga kall så lågt aflönas, att bekymmer och brist blifva deras dagliga lott, så mycket tyngre att bära, som de ej se något hopp om ändring. Hvem undrar väl, om under sådana förhållanden missnöje och bitterhet intaga deras sinnen? Och hvem mäter de inflytelser, hvilka från denna deras stämning kunna härleda sig? Men dessa förhållanden skulle gestalta sig annorlunda, om genom undervisningens fördelning mellan enskilda och »allmänna» läroverk den vid de senare anställda lärarepersonal blefve till antalet mera begränsad.

Det må vara sant, att staten bör ega viss inflytelse å äfven de enskilda läroverken. Sådant kan ock lätteligen åstadkommas, då dessa för att kunna bestå i konkurrensen med statsläroverken tydligen måste ega påräkna statens understöd dels i direkta penninganslag, såsom redan

eger rum i fråga om de enskilda läroverken för flickor, dels ock i rätt för vid dem anställda lärare att få räkna tjänstår för sin tjänstgöring derstädes, såsom medgifvits redan genom kongl. brefvet den 29 maj 1874, och staten för åtnjutande af dylika förmåner både kan och bör fastställa vilkor, som för densamma bereda tillfälle till den inflytelse å de enskilda läroverken, som verkligen må vara önskvärd.

Skall emellertid en i fråga om gagnande inflytelser önskelig återtjänst från de enskilda läroverkens sida kunna tillskyndas statens, må dessa enskilda läroverk icke hållas allt för fåtaliga; de skulle i annat fall svårligen kunna tillvinna sig någon betydelse utöfver den till viss ort begränsade. Så som det allmänna läroverket inom vårt land under senare årtionden utvecklats sig, har det knappast varit möjligt för den enskilda konkurrensen att med något anspråk på originel läggning göra sig gällande. I den stund deremot, då den arbetsfördelning å undervisningsområdet, hvilken af förberörda motionärer förordats, skulle komma till stånd, synes mig tiden vara inne att bereda luft åt den enskilda skolan. Det torde kunna ske derigenom, att skolorna för allmänbildningsändamålet icke nödvändigtvis anordnas såsom statsskolor, utan att åt kommuner och enskilde öppnas möjlighet att, med iakttagande af de vilkor, hvilka för åtnjutande af statsunderstöd kunna vara bestämda, få fritt ordna dem efter de behof, som på vederbörande plats må företrädesvis vara för handen. Dermed skulle staten befrias från omedelbar omsorg om flera eller färre af de smärre likasom möjligen ock af något antal större läroverk, hvilka nu till blott half nytta för både staten och vederbörande kommuner här eller der förefinnas. Faran af den allmänna undervisningens »stränga uniformering» vore i och med detsamma förekommen. Äfven skulle den i motionen n:o 203 ingående frågan om samskoleorganisationen kunna vinna en lösning, som, om än endast lokal, dock utan tvifvel skulle vara af stor betydelse för den allmänna uppfattningen af organisationens lämplighet eller gränserna för dess tillämpning; och slutligen skulle hvarje statens åtgärd för anordnande af de i motionen n:o 218 föreslagna lärokurser vara fullkomligt obehöflig.

På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag vördsamt,

det Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville vidtaga nödiga åtgärder för genomförandet af en läroverksreform i den rigtning: att den undervisning, som befinnes erforderlig för förberedande af den lärda eller den högre fack-

eller embetsmannabildningen, varder anförtrodd åt ett mindre antal särskildt härför ordnade statsläroverk; att den undervisning, som anses nödig för beredande af en allmän bildning utöfver det af folkskolan meddelade bildningsmättet samt erforderlig för inträde i fackskolor eller å praktiska lefnadsbanor, helst lemnas åt läroverk, hvilkas upprättande och vidmagthållande må ankomma på kommunalt intresse och enskild verksamhet; att läroverken af senare slaget, äfven der de icke äro statens, må ega under behörig kontroll med utgående lärjungar anställa examen, med hvars genomgående förenas kompetens till vissa statsbeställningar; samt att åt de kommunala eller enskilda läroverk, som på detta sätt och i enlighet med af staten fastställda bestämmelser deltaga i undervisningsarbetet inom samhället, beredas de för fullföljd af deras verksamhet nödiga förmåner.

Stockholm den 7 mars 1896.

Sigfrid Wieselgren.